

ÇOKKÜLTÜRCÜLÜK VE DİN EĞİTİMİ*

Prof. Dr. Ovey. N. Muhammed
Toronto Üniversitesi Regis College

Çeviren: Arş.Gör.İhsan ÇAPCIOĞLU
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Email: icapci@divinity.ankara.edu.tr,

Çokkültürcülük bağlamında din eğitimi sorununu ele aldığımızda, toplumumuzda hem dinin hem de eğitimin problematik niteliği ile ilgili bazı konulara işaret etmemiz gerekmektedir. Geçmişin homojen toplumlarında din, toplumun kurumlarının ve değerlerinin sembolik temelini ve kutsal meşruyetini oluşturmaktaydı. Dolayısıyla, din-eğitim ilişkisinin sorgulanması anlamsızdı. Eğitim; gencin, dini konular da dahil toplum hayatına bütünüyle katılması için hazırlanması anlamına geliyordu. Önceleri, çoğunlukla homojen bir kültüre sahip olan toplumumuz, artık, bütünüyle Hristiyan geleneğine bağlı kalmak yerine, dini çoğulculuğa da değer vermektedir. Sonuçta, bugün, Kanada’da din-eğitim ilişkisinden bahsettiğimizde bir takım problemlerle karşılaşmaktayız. Bu problemler, sadece din ve eğitim arasındaki ilişkiden değil, aynı zamanda bu iki kavramın bizzat kendi doğasından da kaynaklanmaktadır. Eğitimciler arasında eğitimin asli amacının ne olduğu sorusu, sıcak bir tartışma konusudur. Ayrıca din, sadece sosyal değişme olgusundan değil, aynı zamanda dünya dinlerinin giderek birbirleriyle daha fazla yüzleşmelerinden kaynaklanan meydan okumalarla da mücadele etmeye çalışmaktadır.¹

Din ve eğitim kavramlarının tabiatında varolan belirsizlikler, “din eğitimi” kavramında daha karmaşık bir hal almıştır. Bu belirsizliklerin üstesinden gelmek amacıyla bazı kiliseler, kendi inanç ve pratiklerini tanımlamak için genel olan “dini” kavramından ziyade daha spesifik bir kavram olan “Hristiyan Eğitimi” kavramını kullanmaktadırlar. Onlar bunu, din eğitimi kavramının belirsiz bir ibare olmasından dolayı yapmaktadırlar. Neil McCluskey’in işaret ettiği gibi, din eğitimi kavramı, sınırlı bir anlama sahiptir. Çünkü, dini eğitim veren kilise bu işi üyeleri arasında irtibatı sağlamak için yapar. “Bağlantı ve anlamının amaçları birleştirildiğinde, din eğitimi

* “Multiculturalism and Religious Education”, *Religious Education* 87 (1), (Winter 1992): 62-74.

¹ Krş. Harvey Cox, “The Relationship Between Religion and Education”, *Religion and Public Education* içinde, ed. Theodore R.Sizer, Boston: Houghton Mifflin Co., 1967, s. 99.

daha uygun bir yapıya kavuşturulmuş olur.”² Gabriel Moran bu yargıya şu ifadeleriyle katılıyor görünmektedir: “Eğer bir Katolik kilisesi, mevcut ya da müstakbel üyelerini eğitirse, bu yapıyı “catechesis”³ olarak isimlendirme hakkına sahip olur. Ancak, Kilise *catechesis* kavramını, din eğitimi kavramıyla değiştirme hakkına sahip değildir.”⁴

Bu durum, din eğitimi ve öğretiminin birbiriyle ilişkili olmadığı anlamına gelmez. Öğretim, eğitimin önemli bir parçasını oluşturur. Ancak, birey, sadece kendi inanç esaslarını öğrendiğinde yeterli düzeyde eğitim almış olmaz. Günümüzde, eğitilmiş birey, insanların kültür ve davranışlarını şekillendiren ve şekillendirmeye devam eden bazı büyük dinler hakkında da bilgi sahibi olmalıdır.

Hindular, Müslümanlar ve Budistlerin Hristiyanlarla aynı haklara sahip olduğu demokratik bir toplumda yaşadığımızdan dolayı bu, makul bir beklentidir. Çünkü, biz çoğulculuğa değer veriyor ve onun toplumumuzu oluşturan değerlerle bağlantısını kabul ediyoruz. Eğitilmiş Kanadalılar, dini çeşitliliğin toplumlarının doğasını nasıl etkilediğini öğrenmek istiyorlar. Daha özelden, eğitilmiş Hristiyanlar arzuladıkları din eğitimi başkaları için de sağlama konusunda ciddi bir çaba içerisinde olmazlarsa, bu özgürlüğün kendileri için de genişletilemeyeceğini bilmelidirler. Çünkü, özgürlük bölünemez ve inanç bundan böyle karma bir toplumda yaşamak zorundadır.

Çokkültürcülük bağlamında din eğitimi sorununu ele aldığımızda, aslında problemin mantığıyla ilgileniyorum. Başka bir ifadeyle, okullarda dini nasıl öğretmeliyiz sorusu ile çok fazla ilgilenmiyorum. Neyi ve niçin öğretmeliyiz sorusu ile ilgileniyorum. Ayrıca, bir sıçrama noktası olarak, toplumumuzun din eğitimi talebinin, aynı inancı paylaştığımız ya da paylaşmadığımız insanlara dair kanaatlerimizin anlamları üzerinde düşünmemizi zorunlu kıldığını belirtmek istiyorum. Bu talep doğrultusunda, bu makalede, okullarda Hristiyanlık dışındaki dinlerin öğretilme nedenleri, öncelikle eğitim perspektifinden ve ardından din perspektifinden ele alınacak ve son olarak ortaya çıkan bulgular değerlendirilecektir.

Eğitim Perspektifinden Din Eğitimi

Eğitim perspektifinden bakıldığında, çok kültürlü bir toplum hayatına hazırlık olarak, gençlerin dini farklılıkları anlama, değerlendirme ve bu fark-

² Neil G. McCluskey, S. J., “The New Secularity and Requirements of Pluralizm”, İbid içinde, s. 232.

³ Soru-cevap yöntemiyle yapılan şifahi (sözlü) eğitim anlamında kullanılan bu kavram, özellikle Hristiyanlık eğitime hazırlık için verilen din eğitimi anlamına gelmektedir (çev.).

⁴ Gabriel Moran, “From Obstacle to Modest Contributor: Theology in Religious Education,” *Religious Education and Theology* içinde, ed. Norma H. Thompson, Birmingham: Religious Education Press, 1982, s. 49-50.

lılıklara saygı duymalarına yardımcı olmak için, okullarda Hristiyanlık dışındaki dinlerin de öğretilmesi gerekmektedir. “Komşularımızı ve onların motivasyonlarını anlamayı öğrenmek, eğitimin bir parçasıdır ve din eğitimi buna katkıda bulunabilir.”⁵ Ayrıca, öğrencilerini dinleyen öğretmenler bir süre sonra, onların Hristiyan olmayanlarla ilgili ön yargılı ve son derece hatalı görüşlerini keşfederler. Eğer öğretmenler gerçekten bilgisizliğin düşmanı iseler, öğrencilerine doğru bilgi vermek zorundadırlar. Sadece Hristiyanlığı öğretmenin çok kültürlü bir toplum bilincinin dini ilkelerini öğretmeyi amaçlayan din eğitimi açısından savunulabilir bir yanının olmadığı kabul edilmelidir. Dinin öğretimi, ortak sorulara farklı dinlerin verdiği cevapları da içermelidir. Aslında bu sorulara verilen farklı cevaplar, dünya dinlerini araştırmanın pedagojik değerini oluşturmaktadır.⁶

Hristiyanlık dışındaki dinler, okullarda ya da okulun bulunduğu bölgede o dine inanan hiç kimse bulunmasa bile yine de okul müfredatına alınmalıdır. Çocuklar televizyon izlerken, radyo dinlerken ya da gazete okurken, gerek kendi ülkelerinde ve gerekse dünyada, yaşam tarzları ve değerleri kendilerinininkinden farklı insanların varlığından haberdar olurlar. Sihlerin ya da Müslümanların farklı giyimlere, ibadetlere, inançlara ve adetlere sahip olmaları gençleri büyüler ve onları farklı inançlar hakkında daha fazlasını keşfetmeye sevk eder. Bu, diğer dinlerin öğretimini haklı göstermek için yeterli bir nedendir. Ayrıca, diğer dinlerin gerçekte ne söylediğini; “müntesiplerinin neye inandığını; nasıl bir hayat yaşadıklarını; nasıl bir toplum arzuladıklarını ve inançlarının tatmin edici olup olmadığını öğrenmek isteyenler için bu, soylu ve yaratıcı bir görevdir.”⁷ Din eğitiminde sürekli ihmal edilen gençleri hatırladığımızda, eğitimcilerin onların bazı dini konulardaki merak ve ilgilerini doyurmaya çalışmasının ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Öğrencilere dinin kültüre katkılarını kavrayabilmek ve müzik, sanat, mimari, tiyatro ve edebiyat üzerindeki etkilerini gösterebilmek için de Hristiyanlık dışındaki dinlerin okullarda öğretilmesi gerekir. Ayrıca, dinleri hakkında bilgi sahibi olmaksızın pek çok Kanadalının kültürünü anlamak da neredeyse imkansızdır. Üstelik, Kanada’da Avrupa dışındaki kültürleri bilmek son derece önemlidir. Aslında, bir çok eğitimli insanın Hristiyan olmayanların davranışlarını anlama konusunda sürekli başarısız olma nedenlerinden biri, bu insanların dinleri hakkında bilgi sahibi olmamalarıdır.

⁵ Evidin Cox, “Educational Religious Education”, *New Directions in Religious Education* içinde, ed. John Hull, Barcombe: The Falmer Press, 1982, s. 57.

⁶ Krş. Michael Grimmit, “World Religions and Personal Development”, *Approaching World Religions* içinde, Robert Jackson, London: John Murray, 1982, s. 136-146.

⁷ O. R. Johnston, “A Christian Approach to the Comparative Study of Religion in Schools”, ed. John R. Hinnelss, *Comparative Religion in Education* içinde, Newcastle upon Tyne: Oriel Press, 1970, s. 69.

Hristiyanlık dışında bilgisi olmayan çoğu Kanadalı, diğer kültürleri bir batılı ya da Hristiyan bakış açısıyla değerlendirmektedir.

Hristiyanlık dışındaki dinler, sadece milli bütünlüğü sağlamak için değil, aynı zamanda gittikçe küçülen bir dünyada uluslar arası anlayışı geliştirmek için de öğretilmelidir. Dünya dinlerini öğrenen insanlar, başka ülkelerde yaşayan insanların müşterek sorunlara nasıl baktığı konusunda da bilgilendirilmiş olur. Bu nedenle, din eğitimi, muhtelif dinlerin baskın olduğu ülkelerde, dinin iktidar, gıda, refah, sağlık, insan hakları ve adalet gibi konular üzerindeki etkisini incelemeye hazır hale getirilmelidir. Bu konulardan herhangi birini ele aldığımızda, farklı dinlerin toplumun yaşam tarzlarını, dinlerin kontrol edici konumunun nasıl etkileme pozisyonuna dönüştüğünü ve bu kavramların çağdaş dünyanın yapısını nasıl şekillendirdiğini göstermemiz gerekir. Özellikle, modern dünyadaki pek çok dini inancın ulusal sınırların dışına taşıdığı hatırladığımızda, bütün bunlar ayrı bir önem kazanmaktadır. Örneğin, Ortadoğu'nun tarihi İsrail'de yaşayan Yahudilerin yanında Amerika'daki Yahudi toplumu ve yine Ortadoğu Müslümanları kadar Kanada'da yaşayan Müslümanlar tarafından da belirlenmektedir. Diğer taraftan, Ortadoğu'daki tansiyon ülkemizdeki etnik gruplar arasındaki gerginlikleri de etkilemektedir.

Din Perspektifinden Din Eğitimi

Buraya kadar, bu makalede eğitim perspektifinden Hristiyanlık dışındaki dinlerin öğretimine temel teşkil edecek birkaç nokta üzerinde duruldu. Toplumumuzun çok kültürlü ve demokratik yapısı dikkate alındığında, pedagojik gerekçelerle bu konulardan herhangi birine karşı çıkılması mümkün görünmemektedir. Bu zorlukların pek çoğu, dinlerinin dini çoğulculuk konusundaki tavrını bilen ya da bilmeyen insanlardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, din eğitimi ile ilgili tespitlerimizin sonuçlarına geçmeden önce, Katolik mezhebinin Hristiyanlık dışındaki dinlere bakışını incelememiz yararlı olabilir.

II. Vatikan Konsili'nden önce Katolik Kilisesi'nin diğer dinlere bakışı olumsuzdu. Bugün ise, bu tutum olumludur. Şimdi her iki tutuma da bir bakalım: Diğer dinlere karşı Hristiyanlığın olumsuz tavrının kökenleri, Yahve'nin İbrahim aracılığıyla İsrailoğulları ile sözleştiği Eski Ahit'de yer almaktadır. Yahve onların Tanrısı olacağına ve onlar da Tanrının kulları olacaklarına söz verdiler. Bu bağlantıdan hareketle İsrailoğulları Tanrının seçilmiş halkı oldukları sonucuna vardılar. Hristiyan Kilisesi, Eski Ahit Kilise öğretisinin bir parçası olarak devraldığında, bu iddiayı da kendi üzerine aldı. Yeni İsrail olarak Kilise, artık, Tanrının seçilmiş halkıydı. Bundan sonra, Tanrının seçilmiş halkı olarak Kilise mensubu olmayanları İsa'nın kurtarıcı lütfunun dışında bıraktılar ve diğer dinleri günahkarların ya da kötü ruhların işi olarak nitelendirdiler. Bu bakış açısı şu ifade ile özetlendi: "Kilise dışında kurtuluş yoktur."

Bu son derece dışlayıcı tutum, Kilisenin küçük bir topluluk olarak varolma mücadelesi verdiği ilk yüzyıllarda tartışılmaz bir etkiye sahip değildi. Çünkü, o dönemde birçok Hristiyan ilahiyatçısı, Kilise dışındakileri hakikatin bir parçası olarak kabul etmeyi amaçlayan bir teoloji geliştirmişti. Ancak, milattan sonra 313'te Hristiyanlık Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak kabul edilince, Kilise, bu kapsayıcı tutumundan vazgeçerek kurtuluş için kiliseye aktif üyeliği zorunlu kılan görüşü kabul etmeye başladı. Bu görüş, "Kiliseye katılmayanların sonsuza kadar ateşte yanacaklarına"⁸ karar verildiği 1442 Floransa Konsili'nde zirveye ulaştı.

Ancak, büyük keşif yolculukları ve 16. yüzyılda yeni kıta ve halkların keşfi ile birlikte Kilise değişime çağrıldı. Çünkü; insanların pek çoğunun Kilise üyesi olmadığı yeni bilgisiyle Tanrının inayetin bütün insanları kuşatması gerektiği gerçeği uzlaştırılmak zorundaydı. 1547 Trent Konsili iki yeni kavramla bu görüşleri uzlaştırmayı başardı: Kilise üyelerine göre vaftiz, sadece su (*in re*) ile değil, aynı zamanda istemekle (*in voto*) de olabilirdi. Ayrıca, örtülü iman, Kilisenin varlığından habersiz bir hayat sürdürmüş olan insanlara, içlerinde taşıdıkları gizli istek sayesinde kurtuluş lütfunu kazandırabilirdi. Su ile vaftiz ve açık inancın karşılığı olarak vaftiz isteği ile örtülü inancı kabul eden Kilise, artık "Kilise dışında kurtuluş yoktur" anlayışını sürdürebilir ve böylece görünen Kilise dışındaki insanların kurtuluşunu açıklayabilirdi. İşte, 20. yüzyılda Kilisenin düşünce çizgisi buydu.⁹

Günümüzde, diğer inançlar karşısındaki tutumunu yeniden gözden geçiren Kilisenin Hristiyanlık dışındaki dinlere karşı tavrı son derece olumludur. İkinci Vatikan Konsili, Trent Konsili'nde alınan "görünen Kilise dışında da kurtuluş vardır" kararını yeniden onaylayarak, dini çoğulculuk sorununa yöneldi. Konsil belgeleri, bütün dinlerin birer kurtuluş aracı oldukları görüşünü açıkça ortaya koymaktadır (*Dogmatic Constitution on the Church*, no. 9; Abbott, 35).¹⁰ Tanrı insanları her yerde bulur ve onlarla kendi tarihi-kültürel koşulları içerisinde bir takım dinler vasıtasıyla konuşur. Aslında, Kilise Misyonerlik Faaliyetleri Beyannamesi (*Decree on the Missionary Activity of the Church*), "Tanrının bir tür gizli görünümü olarak" hakikat ve inayetin tüm insanlar arasında var olduğunu doğrulamaktadır (no.9; Abbott, 595-6). Ayrıca, Kilisenin Hristiyanlık Dışındaki Dinlerle İlişkileri Beyannamesi'nde (*Declaration on the Relationship of the Church to Non-Christian Religions*), sadece "Yahudilerin hala Tanrının en sevdiği halkı olduğundan bahsedilmez, Müslümanlar hakkında da, "Kilise onlara saygıyla bakmakta-

⁸ H. Denzinger, *The Church Teaches*, St. Louis ve London: Herder, 1955, s. 77-78.

⁹ H. Denzinger ve A. Schonmetzer, *Enchiridion Symbolorum*, New York: Herder, 1963, s. 370 ve 771.

¹⁰ W. M. Abbott, ed. *The Documents of Vatican II*, New York: America Press, 1966.

dır” ifadesine yer verilir. Bu beyannamede, Roma Katolik Kilisesi’nin diğer dinlerin söylemlerindeki doğru ve kutsal olan hiçbir şeyi reddetmediği, kilisenin kabul ettiği doğrulardan farklı olsa bile, bütün insanları aydınlatan hakikatin bir parçasını yansıtan tüm öğretilere içtenlikle saygı duyulduğu açıkça ifade edilir (no. 2; Abbott, 662). Din eğitimcileri açısından en dikkat çekici ibarelerinden birinde Konsil, Hıristiyanları, “diğer din mensupları ile kuracakları diyalog ve işbirliği sayesinde kendi toplum ve kültürlerindeki değerlerin yanı sıra; [ötekiler] arasındaki dini ve ahlaki motifleri de kabul etmeye, korumaya ve yüceltmeye çağırılmaktadır” (no. 2; Abbott, 662-3).

Bu tür beyanlarla Kilise, kutsal ruhun kendi tekelinde olmadığını kabul etmektedir. Aslında Kilise, artık, diğer dinler konusunda bütünüyle hatalı bir tutum karşısında doğru bir duruş sergilemekte ve bundan böyle Hristiyanlık dışındaki dini oluşumları şeytanın ve şeytana uyan meleklerin işi olarak değerlendirmemektedir. Görünen Kilise dışındakilerin de meşruluğunu ve kuruluşun onlar için de mümkün olduğunu kabul eden Trent ve II. Vatikan Konsili’nden bu tarafa, Hristiyan olmayanlarla kurmak istediği diyalog ve samimi duruş, Kiliseyi diğer dinlerin sahip olduğu hakikatlerle ilgilenmeye yöneltmektedir.

İşte, Konsil’in, eğitimcileri farklı dinleri öğrenmeye teşvik etmesinin nedeni budur. Ayrıca Konsil, “papazların da diğer dinlerle ilgilenmeleri gerektiğini” açıkça vurgulamaktadır (*Decree on Priestly Formation*, no. 16; Abbott, 453). Böylece papazlar, “samimi ve ısrarlı diyalog yoluyla cömert Tanrının hazinelerini dünya milletleri arasında nasıl paylaştırdığını öğreneceklerdir” (*Decree on the Church’s Missionary Activity*, no. 11; Abbott, 597-8). Üstelik, Hristiyan Eğitimi Beyannamesi (*Declaration on Christian Education*), din eğitiminin bireyleri sadece ebedi aleme değil, aynı zamanda “çokkültürlü bir toplum hayatına da hazırlaması gerektiğini” dile getirmektedir. Beyannamede, “gerçek eğitim, [bireylerin] yüksek ideallerine saygılı ve toplum yararı için çalışan insanı inşa etmeyi amaçlar. Böyle bir birey, toplumun bir parçasıdır ve onun bir yetişkin olarak üstleneceği sorumlulukları vardır” denilmektedir (no. 1; Abbott, 639).

Eğitimcileri ilgilendiren bir diğer beyanname ise, Dini Özgürlük Beyannamesi (*Declaration on religious Freedom*)’dir. Bu metinde hakikatin özgürce araştırılması ve eğitim-öğretim, iletişim ve diyalog yardımıyla uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu sırada keşfettiğimiz ya da keşfettiğimizi düşündüğümüz hakikatleri birbirimize açıklamalıyız (no. 3; Abbott, 680-1). Ayrıca, *Pastoral Constitution on the Church in the Modern World*’da şu ifadeler yer almaktadır: “Bizi Kutsal Ruhun ilhamlarını sadakatle kabullenmeye ve onlara ulaşmak için gayretle çalışmaya teşvik edecek özgür bir tartışma ortamı istiyoruz. Bize göre, böyle bir diyalog...hiç kimseyi dışlamamaktadır” (no. 92; Abbott, 306). Konsil, öğretideğişikliğinin ortaya çıkaracağı “sorunları çözebileceğinden de emindir” (*Declaration on Christian Education*, no. 11; Abbott, 650).

Ayrıca, Hristiyanlık dışındaki dinler konusunda Kilisenin olumlu bir tutum geliştirmesini papalık açıkça desteklemiştir. 1964'te Papa VI. Paul, Hristiyanlık Dışındaki Dinler Sekreterliğini kurdu. Sekreterliğin kuruluşu sırasında Papa, "bu kurumun amacı, diğer dinlerle diyalogun kapısını açacak uygun metot ve tekniklerin araştırılmasıdır. Kurum diğer dinlerin Hristiyanlar tarafından doğru bir şekilde anlaşılması ve Hristiyan olmayanların Hristiyan öğretisini ve yaşamını hakkıyla öğrenerek saygı göstermesi için çalışacaktır" demiştir.¹¹

II. Vatikan Konsili ve Papa VI. Paul'un izinden giden II. John Paul, *Redemptor Hominis* adlı eserinde, dinin, "insanlık tarihiyle yaşıt evrensel bir kurum olduğunu" ve din araştırmalarına hiçbir katı sınırlama getirilmemesi gerektiğini söylemiştir. Dahası o, bütün dinlerde rastladığımız "insanlığın muhteşem eserlerinden büyük bir heyecanla söz etmiştir" (no. 12; 22).¹² II. Paul şunları söylemiştir: "Bir çok din, kültürün bütününe doğrudan etkileyen ruhaniyetin yüceliğine tanıklık eder. Bunlar tek bir hakikatin çeşitli yansımaları ve Kutsal Kitabın kaynaklarıdır. İzlenecek yollar farklı olabilir, ancak tek bir amaç vardır...Tanrı...ve yaşamın gerçek anlamını keşfetmek" (no. 11; 20).

Redemptor Hominis'te II. John Paul, diğer inançlara açık olmanın İncil açısından zararlı sonuçlar doğurabileceği, Kilise içinde parçalanmalara, "akidevi ve ahlaki konularda fikir karmaşasına" ve hatta ilgisizliğe neden olabileceği ile ilgili kaygıların bilincindedir. Ancak, John Paul ekümenizm konusunda şunları söylemektedir: "Kilise, bu yeni dönemde, bizden, son derece bilinçli, güçlü ve sorumluluk gerektiren bir inanç istemektedir. Gerçek ekümenik faaliyet; açıklık, yakınlık, diyalog ve hakikatin birlikte araştırılması anlamına gelir" (no. 6; 12). Paul'e göre açıklık, "verilen söze sadakatsizlik değil, inanca çağrıdır. Hristiyanlık dışındaki din mensuplarının sağlam inancı -ki bu inanç mistik bedeninin görünen sınırlarının dışında hareket eden Kutsal Ruh'un da bir görünümüdür- Tanrının vahyettiği hakikatlerden şüphe duyma eğiliminde olan Hristiyanları mahcup edebilir" (no. 6; 13).

II. Vatikan Konsili ve Papalığın diğer dinlere karşı olumlu tutumu şunu göstermektedir: Bağlılık, farklı dini görüşlere karşı ön yargılı olma ya da sempati ile bakmama anlamına gelmez. Gerçekte, inanca bağlılık, şüphe duymamaktır. Bu, yargılama alanından ziyade diyalog dünyasına ait bir kavramdır. Ayrıca Katolikler, konuşmak kadar dinlemeye de istekli olmalıydılar. Şu halde, çokkültürlü bir toplumda din eğitiminin ölçüsü dini bağlılıklarımız değil, açıklıktır.

¹¹ Aktaran Eugene Hillman, *Many Paths*, Maryknoll, N. Y.: Orbis, 1989, s. 75.

¹² John Paul II, *The Redemption of Man*, Boston: Doughters of St. Paul, 1979.

Her İki Perspektiften Din Eğitimi

Diyalog, bizi, Hristiyan olmayanlarla birlikte dini çoğulculuğun zenginliklerini keşfetmeye çağırır. Aslında o, bir mutabakat arayışı değil, sahip olduğumuz hakikatlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bir yöntemdir. Diyalogun kadim ve soylu bir geçmişi olmasına rağmen, Katolikler açısından oldukça yeni sayılabilecek bir kavramdır. *Religious Index to Periodical Literature* adlı esere göre diyalog, ancak 1960'larda, yani, II. Vatikan Konsili'nden sonra gündeme gelmiştir. Onun kullanımını Kilise'nin ekümenizm tartışmalarına katılımı ile eş zamanlıdır. Eğer senkretizm, anlam arayışı için bir tehdit oluşturmuş olsaydı, Kilise, bu kavramdan uzaklaşmak için kendini dünyadan izole etmek zorunda kalırdı. Ne var ki, Kilise, artık, diğer inançlardan kendini tamamen soyutlayarak inanç bütünlüğünü koruyamayacağını farkındadır.

Eğer diyalogun amacı, ortak inancı paylaştığımız ya da paylaşmadığımız insanlar karşısında, inancımızın anlamı üzerinde düşünmemize yardımcı olmaksızın, bu durumda diyalogun amacı ile din eğitiminin amacı birbiriyle uyumludur. Daha doğrusu, Kilise, dünyadaki misyonunu gerçekleştirmek istiyorsa, din eğitimine muhtaçtır. *The Dogmatic Constitution on the Church*'te bu konu ile ilgili şu ifadeler yer verilmektedir: "Ruhani bir topluluk olarak Kilise, her zaman kutsala ve arınmışlığa ihtiyaç duyar" (no. 8; Abbott, 24). Hem eğitim hem de din perspektifinden bakıldığında, mükemmelle ulaşmaya çalışan bir topluluğun üyeleri olarak bizler, gerçekte kim olduğumuzu öğrenmek için 'ötekinin' bakış açısına ihtiyaç duyarız. Onların ilginç soruları ve sürekli sorgulamaları sayesinde gerçekte neye inandığımızı daha derinlemesine anlama imkanına sahip oluruz. Ayrıca, II. Vatikan Konsili'nin aldığı kararlar arasında "başkalarının görüşleri inancın daha doğru ve içselleştirilerek anlaşılmasına katkıda bulunur" ifadesi yer almaktadır (*Pastoral Constitution on the Church in the Modern World*, no. 62; Abbott, 268).

Kendi geleceğimizin uzun süre doğruluğundan şüphe duymadığımız hatalı yönlerini görebilmek için, diğer dinlerin bakış açısına ihtiyaç duyarız. Çünkü, inancımızın göz ardı ettiğimiz boyutlarının farkına varabilmek için, çoğu zaman onu başka bir inançla karşılaştırmamız gerekir. Başkalarının bakış açısını bilmek, inandığımız değerlerin yaratıcı yönleri ile ilgili yeni anlamlara ulaşmamızı sağlar. Ayrıca, inancımızı daha etkili bir şekilde öğretmemize de yardımcı olur. Eğitim ve din perspektifinden ele aldığımızda, "din eğitimi, aslında, sonsuzdan gelen sese kulak vermeye çalışan insanların farklı zaman ve mekanlardaki inanç sistemlerinde ifadesini bulan Tanrı "vahyini" karşılıklı olarak paylaşmalarıdır".¹³ Başka bir ifadeyle, eğer modern dünyada Tanrı'nın mesajını duymak istiyorsak, O'nun bütün konuşmalarına kulak vermeliyiz.

¹³ Hillman, s. 76.

Gerek eğitim ve gerekse din perspektifinden bakıldığında, başkalarının inançları üzerinde çalışmak, farklı dini alanlarda konuşmayı öğrenmek anlamına gelir. Bu, Tanrı'ya bağlılığımızın bir ifadesi, O'na ve kullarına olan sevgimizin bir belirtisidir. Ayrıca bu, İnsanlığın gelecekte daha iyi bir yaşam sürmesini arzulayanların kaos karşısında yaşamı savunması ve öğrendiğimiz her şeyin, aslında, bir bütünün parçaları olduğunun açık bir göstergesidir.

Bütün dini gelenekler ruhun derinliklerinde bulunduğu için, din eğitiminin içe dönük ve ruhani bir boyutu vardır. Kendi inancımızla birlikte başkalarının inancını da inceleyerek insani çeşitlilik karşısında inancımızın anlamını keşfetmeye başlarız. Başka bir inanç sistemiyle kurmaya çalıştığımız diyalog, bizi, hepimizin Tanrının çocukları olduğumuz sonucuna götürür. Eskiden kendimizi, "biz onlardan farklı olduğumuz için 'biziz' şeklinde tanımlarken, artık, bütünüyle yeni bir 'biz' bilincine sahibiz. Çünkü, biz, global bir toplumun parçası olduğumuzun farkındayız. Artık, 'biz' ve 'onlar' yok. Çünkü, global bilinç, "biz" ve "onların" gerçekte bir bütün olduğunu fark etmemize neden oldu. Ayrıca, kim olduğumuz tecrübesi, bize, kim olabileceğimizi öğretti. Dünya dinlerinin incelenmesi, işte bu yüzden tüm insanlara yönelik bir çağrıdır. Bu, birliğe ve kutsala çağrıdır.

Bazen, kişinin yerine getirmediği sorumluluklarla inancını değerlendirmenin mümkün olamayacağı söylenir. Bu, insanları anlama konusunda, samimi bir çabaya ihtiyaç olmadığı şeklinde yorumlanabileceğinden dolayı, çokkültürlü bir toplumun yapısına uygun bir açıklama değildir. Son yıllarda bilim adamlarının yoğun çalışmaları ya da bu çalışmaların mevcut kutsal metinler üzerinde odaklanması sayesinde, bu gün artık, dinler arasında iyi niyetli mukayeseler yapılabilir. Ayrıca Kilise, sorumluluğumuzdaki insanlara, sadece kendi inançlarını değil, aynı zamanda başkalarının inançlarını da öğretmemiz konusunda bizi zorlamalıdır. Üstelik, bu zorunluluğun kabulü, üzüntü ve itiraz kaynağı olarak değil, başkalarının doğrularını keşfetmek için iyi bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Din eğitiminin eski iyi günlerini düşündüğümüzde, onun, din anlayışı henüz olgunlaşmamış bireylerin yetişmesine katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu duruma çare olabilecek bir din eğitimine sahip olsaydık, bu tür bir eğitimin bireyin inanç-düşünce dünyasına hitap etmesi ve bir dizi inancı içermesi gerekirdi. Çoğulculuğun itirazları sadece eğitim sistemimize değildir.¹⁴ Bu itirazlar, çoğulcu değerler konusunda geleneksel eğitimin bize sunduğundan daha derin bir geçmişe sahip olan uzman bireyler, doktorlar, hemşireler, avukatlar, polisler, kısaca, hepimiz açısından gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Ayrıca Katolikler, kendilerini, sadece çokkültürlü bir toplum hayatına değil, aynı zamanda sağlıklı bir Kanada ve adil bir dünyanın oluşumuna katılmaya hazırlamalılar. Çünkü biz, aynı zamanda, dünya

¹⁴ Dennis Starkings, "Pluralizm and Truth in Religious Education", in Jackson, s. 72.

dinlerinin öğretimi konusunda, sadece kendi inancımızın öğretiminden farklı olarak ya da buna ilaveten bir Hristiyan akılcılığına da sahibiz.

Sonuç

2000'li yıllarda dünyayı nasıl bir geleceğin beklediğini tahayyül edemiyorum. Ancak, 1990'larda okula yeni başlayan çocukların 21. yüzyıla girerken, hala, okulda olacaklarını biliyorum. Eğitimciler olarak görevimiz, onları, gelecek yüzyıla hazırlamak ise; kendi inançlarını daha derinlemesine, başkalarının inançlarını daha doğru öğrenmeleri ve çok daha uyumlu bir yaşam sürmeleri için onlara yardımcı olmamız gerekir. Bu durumda, dünyadaki gelişmeler ve çokkültürlülikle ilgili çağdaş problemler yumağı ile boğuşmak zorundayız. Ayrıca, sadece kendi inançlarındaki değil, onun ötesindeki kutsal bulmaları konusunda da onlara yardımcı olmalı, inançlar arası ruhaniyet modelleri geliştirmeli ve öğretimizi çağdaş uluslararası perspektifler ile çokkültürlü deneyimine entegre etmeye çalışmalıyız. Üstelik, diğer din mensuplarının bakış açıları da önemlidir. Çünkü, kültürel bağlamda Hristiyanlık dışındaki dinlerin perspektifleri, Kanadalıların daha az ırkçı ve baticı olmalarına katkıda bulunabilir.

Bütün bu gelişmeler, inancımızın normatif esaslarına nasıl etki edecektir? Doğrusu, bu değerler olduğu gibi muhafaza edilmekle kalmayacak, diğer dinlerle kurulacak verimli diyalog sayesinde zenginleştirilecektir de. İnanç öğretiminin bir inancın zorla aşılması (*indoctrination*) anlamında kullanılmaksızın samimiyetle yürütülebileceğini vurgulayan II. Vatikan Konsili'nden bu tarafa, Katolikler arasında uzlaşma belirtileri görülmektedir. Dünya dinleri bağlamında düşündüğümüzde, kendini geliştirmiş ve daha iyi eğitim almış öğretmenlerin yanı sıra, daha iyi materyallerle birlikte Hristiyanlık araştırmalarının zamanla okul müfredatlarında yer alacağını umut edebiliriz. Hiçbir Katolik, ne dini ve ne de pedagojik gerekçelerle bu göreve katılmakta tereddüt etmeyecektir.